

А
ЛЮБЕНЪ КАРАВЕЛОВЪ

ИЗБРАНИ СЪЧИНЕНИЯ

ПОДЪ РЕДАКЦИЯТА НА
АС. МЛАДЕНОВЪ
ЛЕКТОРЪ ВЪ СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТЪ

ТОМЪ ВТОРИ

КНИГОИЗДАТЕЛСТВО
АЛ. ПАСКАЛЕВЪ — СОФИЯ

А

Съдържание:

	Стр.
Българи отъ старо време:	
I. Хаджи Генчо	3
II Дружбата на Хаджи Генча съ дѣда Либена	19
III Сватовство	40
IV. Копривщенскитѣ свахи	49
V. Гodeжъ	64
VI. Разкжснало се	74
VII. И у ония хора, които сж порасли въ робство, понѣкогажъ се появява енергия.	80
VIII. Заключение	87
Главчо (разказъ отъ единъ попъ)	92
Божко	108
Стоянъ.	129
На чуждъ гробъ безъ сълзи плачатъ	144
Ще ли имъ се върне?	175

ПОВЕСТИ И РАЗКАЗИ

БЪЛГАРИ ОТЪ СТАРО ВРЕМЕ

(За паметъ на братя Миладинови и на К. Герова)

I

ХАДЖИ ГЕНЧО

Хаджи Генчо е такъв единъ българинъ, какъвто се рѣдко ражда и на Еньовъ-день; такъвъ човѣкъ ти не можешъ намѣри ни въ Англизско. Хаджи Генчо е твърде почтенъ човѣкъ, твърде добъръ много ученъ и разуменъ: той всичко знае и на всичко е готовъ да ти отговори, защото е жива душа и пѣргаво сърдце. По всичко се вижда¹⁾, че тоя човѣкъ не е напразно ималъ уши и очи и не е напразно гълталъ просеника! Между българитѣ такъвъ единъ човѣкъ е чисто злато: у другитѣ българи небосклонътъ е не твърде обширенъ, и това, що тѣ знаятъ, знаятъ го въ еднакъвъ смисълъ, който е останалъ у тѣхъ отъ дѣда и отъ баба; а Хаджи Генчо не е такъвъ, той обработва своето знание и, ако е майка, му знаяла три, то той знае цѣли тридесетъ. Когато ти попиташъ нѣкой другъ българинъ за нѣщо, то той ще да ти каже това, щото е чулъ отъ майка си; а Хаджи Генчо ще да ти разкаже за всичко подробно, като по книга. Е, напримѣръ, попитай го: „Дѣдо Хаджия, а дека живѣе дяволътъ?“ — „Въ тартара“, — ще да отговори важно дѣдо ти Хаджия и, като владишкиятъ йерокирикъ ще да ти разкаже за всичко на тънко, чегато книга чете: какъ тамъ дяволитѣ живѣятъ, какъ ядатъ, какъ спятъ, какъ се омиватъ и тѣй нататкъ...¹⁾

Въ черква Хаджи Генчо ходи всѣки день: въ недѣля и по голѣмитѣ празници той седи въ голѣмия тронъ при пангала и продава свѣщи; а презъ дѣлницитѣ пѣе на пѣвницата, защото копривщенскиятъ псалтъ Никита Вапцилката се занимава въ дѣлникъ съ бояджийско изкуство. Трѣбва да забележа, че въ българскитѣ черкви, които сж създадени по образа и по подобие то на грѣцкитѣ архи-православни храмове, не стоятъ, а седятъ, и това седалище се нарича тронъ. Тия тронове сж продадени, препродадени и изпродадени на богатитѣ граждани; а ония люди, които нѣматъ пари или които не желаятъ да седятъ, — стоятъ. Такава е вънкашната наредба на българската черква; а колкото

Въ текста: ¹⁾ По всичко савиди; —²⁾ и се нататкъ,

до вътрешната, то всичката българска черковна йерархия се състои само от единъ свещеникъ: нѣма ни дякони, ни архидякони; но за това всѣка копривщенска черква има по десетина попа. Само попътъ има право да рече, че той е български пастиръ . . .

И така, Хаджи Генчо пѣе на пѣвницата. А какъ пѣе тоя Хаджи Генчо? — за чудо и за приказъ! „Господи възвахъ тебѣ“, извика така сладко и така умилно, щото всѣки вѣрующъ опули очи, раззине уста и слуша съ благоговѣние и съ страхъ божи. „Ако тоя Хаджи Генчо да не пѣеше малко съ носа си, като грѣкъ, то и глухитѣ би се събрали да го слушатъ“, казваше дѣдо Филчо, който бѣше ходилъ въ Русията. — „Въ Русията такива псалтове нѣма“, отговаряше хаджи Славчо, и Хаджи Генчовата слава растѣше все повече и повече. Наустницата, псалтирътъ и апостолътъ, даже и светчето, Хаджи Генчо знаеше наизустъ, и ако нѣкой попъ се сбърка въ нѣщо, както то бива твърде често, то Хаджи Генчо всѣкога го поправа. „Блядовиши,“ каже попъ Ерчо. „Благо-во-ли-ши,“ извика Хаджи Генчо отъ пангала. „Сраха Рада юдейска,“ каже Хаджи-попъ. „Стра-ха ра-ди ю-дей-ска,“ извика Хаджи Генчо отъ пангала. Хаджи-попъ бѣше клисурецъ.

Всичкитѣ Хаджи Генчови книги бѣха изъ Киевъ, защото той не обичаше московския печатъ и всѣкога казваше: „Московскитѣ книги сж за нищо и никакво; а червенословкитѣ имъ и въ ржка не взимай. . . Ако би ти напечаталъ въ Киевъ псалтира на такава хартия, каквата е московската, то би можалъ и на владиката да го подадешъ, и да се не засрамишъ отъ негова милостъ...“

Освенъ черковно-славянскитѣ писания, Хаджи Генчо знае още влашки, малко руски, малко турски, малко грѣцки, съ една дума, той се счита за най-уменъ и най-ученъ човѣкъ не само въ Копривщица, а и въ Стрѣлча, и въ Краставо село, и въ Татаръ-Пазарджикъ и по Мараша въ Пловдивъ. Когато кадията дойде въ Копривщица и когато рече на коприещенци да му изпроводятъ нѣкой по-уменъ отъ самитѣ копривщенци човѣкъ, за да си поговори съ него за мъртвото тѣло или за нѣкоя друга работа, то копривщенитѣ, като умни и опитни хора, всѣкога му прашатъ Хаджи Генча. И ето, иде Хаджи Генчо при кадията, разгогаря се съ него, много говори, сладко говори, — говори така, щото кадията почти всѣкога прехапе устната си и рече: „Окумушъ адамъ“ (ученъ човѣкъ) е тоя Хаджи Генчо! Повече не знае и що да каже, не намира думи.

Хаджи Генчо е учителъ въ Копривщица: него всѣки познава, като червеното яйце, всѣки го почита и всѣки се бои отъ негова милостъ — и първитѣ и последнитѣ. Попитай за него даже и Пѣйча слѣпниятъ, който живѣе при черквата и който въ сжбота